

IZLET VIPAVSKI KRIŽ – IZVIR HUBLJA - VIPAVA

Najprej smo se zapeljali do Vipavskega križa, nekoč najmanjšega mesta v celotni habsburški monarhiji. Vas sodi med najlepše zgodovinske kulturne spomenike v Sloveniji. Leži na podolgovatem hribu v osrednjem delu ajdovskega dela Vipavske doline. Lokalni vodič nas je popeljal skozi vas in ob tem poslušali zanimive zgodbe o Turkih, graščakih, Benečanih, Napoleonovih vojaki, Primožu Trubarju, Janezu Svetokriškem in celo o Leonardiju Da Vinčiju. Vsak od naštetih je pisal delček zgodovine Vipavskega Križa. Oglede smo zaključili v velikanski originalni grajski kleti, s kozarčkom domačega vipavskega vina, kjer smo poslušali vedno aktualno pridigo Janeza Svetokriškega.

Nato smo se zapeljali dobrih do izvira reke Hubelj, ki je eden glavnih kraških izvirov v Vipavski dolini, pomemben tudi zaradi svoje neoporečnosti in čistosti, saj sodi med najbolj pitne vode v dolini. Tako Hubelj predstavlja pomemben vir vode za ajdovski predel Vipavske doline. Reka Hubelj vre na dan iz številnih lukenj kraškega podzemlja, ki so bolj ali manj dostopne. Izvir Hublja je še posebej zanimiv ob visoki vodi, ki pada iz višje ležečih bruhalnikov v mogočnih slapovih. Pogled na razpenjeno vodo, ko pršijo kaplje proti mostu, ki je 40 metrov nižje, je čudovit. Vode iz podzemlja privrejo skozi tri jame in se pri vasi Dolenje izliva v reko Vipavo. V sušnem času so izmerili okoli 400 rovov, ki se končujejo s sifonskimi kotanjami in podori. Pri izviru Hublja je gostilna kjer lahko spijete kavo ali osvežujoč čaj, če pridete v dneh, ko je odprta.

Od izvira reke Hubelj smo se sprehodili do ostankov fužin ob Hublju. Po cesti nazaj proti Vipavi na levi strani ceste. Glede na to, da ogled poteka brez vodiča lahko nekaj opisa, ki je v nadaljevanju, poda vodja izleta.

Vse se je začelo leta 1561, ko je Cesar Ferdinand izdal koncesijo za dva plavža ob Hublju. Vsebina je bila zapisana v posebnem Patentu. Na podlagi tega dokumenta so začele z delom fužine na Fužinah, kar pomeni začetek delovanja proizvodnih dejavnosti ob Hublju in temelj za vse kasnejše industrijske dejavnosti Ajdovščine. V njej so pridobivali železo z redukcijo železove rude – limonita iz rudnika Napredalo med Podkrajem in Vodicami. Ob začetku delovanja je bila fužina namenjena predvsem kovnemu železu. Ko pa so peči predelali v plavž za proizvodnjo grodlja, je tudi količina narasla na 45 t/letno. V fužini so proizvajali vse tri železne materiale, to je kovno železo, jeklo in grodelj. Ta je bil namenjen predvsem livarskim izdelkom. Lesno oglje so kuhali v gozdovih Trnovskega gozda in Hrušice. Železo so predelovali v lastnih kovačijah, opremljenih s kovaškimi ognjišči ter kladivi in mehovi na vodni pogon. Kovali so ročna orodja za lastne potrebe, za delo na polju in v vinogradu ter v gozdu in rudniku, izdelovali so granate in krogle ter okovja za ladijske topove. Vlivali so celo retorte za žganje cinabarita v rudniku živega srebra. Fužine so s krajšim presledkom delovale od leta 1561 do leta 1700. Ob Hublju je skozi stoletja nastajalo mnogo obrtnih in industrijskih obratov in oblikovala sta se dva obrtno-industrijska centra - na Fužinah in niže ob strugi, v Palah. Ostanke nekdanjih mogočnih objektov in delavnic so še danes vidni, najlepše pa so ohranjene prav fužine na Fužinah, ki so bile v 70. letih prejšnjega stoletja delno zaščitene. V bistvu se je v tistem času ob reki Hubelj, ki je bila nekoč mejna reka med Goriško in Kranjsko, razvilo pravo industrijsko središče, ki je dejansko zametek današnje ajdovske industrije.

Nato smo se zapeljali do Vipave. Naprej smo se ustavili ob vojaškem in mestnem pokopališču, ki ležita eden poleg drugega na začetku drevoreda ob Goriški cesti v smeri proti centru Vipave. Glede na to, da ogled poteka brez vodiča lahko nekaj opisa, ki je v nadaljevanju, poda vodja izleta.

Na vojaškem pokopališču je pokopanih 400 avstro-ogrskih vojakov različnih narodnosti, ki so v letih od 1915 do 1917 umrli za posledicami ran na soški fronti ali boleznimi v bližnji vojaški bolnišnici. Pokopališče je

ohranjeno v celoti. Mestno pokopališče so na rob vipavskega trga prenesli v skladu z jožefinskimi odredbami na začetku 19. stoletja, kar je razvidno iz, v temelje pokopališke cerkve, vzidanega kamna z letnicama 1802 in 1819; pred tem je pokopališče stalo na obzidanem prostoru ob župnijski cerkvi sv. Štefana. Na pokopališču sta dve enaki, bržkone sredi 19. stoletja zgrajeni grobnici rodbin Mayer in Lanthieri. V nizu poleg njiju stoji grobnica družine Lavrin - Hrovatin s parom egipčanskih sarkofagov iz rdečega granita, ki sta bili najdeni v grobnici egipčanske dinastije ob vznožju piramid v Gizi in izvirata iz časa okoli leta 2450 pr. n. št. V rodno Vipavo ju je dal pripeljati Anton plemeniti Lavrin (1789- 1869), egiptolog, raziskovalec in avstrijski generalni konzul v Egiptu. V sarkofagih so pokopani njegovi starši Jernej in Jožefa ter njegov mladoletni sin Albert. Da bi ju zaščitili pred dežjem in vetrom, je družina z državno pomočjo nad njima zgradila z ene strani odprto vežico. Poleg vipavskih sarkofagov so na svetu le še štirje takšni sarkofagi. Lavrina je nanje opozoril Jusuf Masara med kopanjem v bližni Kefrenove piramide in vsi so najverjetneje pripadali visokim Mikerinosovim dvorjanom. Lavrin je dva pridržal zase, eden je bil poslan v Kairo in je danes (brez pokrova) razstavljen na dvorišču Kairskega muzeja, enega je pruska odprava odpeljala v Prusijo, po enega sta prevzela še angleški in italijanski konzul; prvega hrani Britanski muzej v Londonu, drugega Egipčanski muzej v Torinu. Prvi sarkofag (pripadal je faraonovemu zaupniku Raverju) je Lavrin v Vipavo poslal leta 1845, da bi v njem pokopal svoja starša. Morda je pri tem vredno omeniti, da je Anton Lavrin tedanjemu Kranjskemu deželnemu muzeju v Ljubljani poslal tudi okoli 200 staroegiptovskih predmetov, med njimi leseno krsto z mumijo egipčanskega svečenika Isahta iz Karnaka ter balzamiranega krokodila, kar danes hrani Narodni muzej v Ljubljani.

Po ogledu pokopališča smo se zapeljali v center mesta Vipava, kjer smo med čakanjem na lokalno vodičko popili kavo in si privoščili sladoled, ki ga mnogi pohvalijo kot izjemnega. Mesto Vipava leži v zgornjem delu Vipavske doline, ob številnih izviroh reke Vipave, ki ima kot edina reka v Evropi deltast izvir. Zaradi številnosti izvirov so prebivalci zgradili 25 mostov; najimennitnejši in najstarejši je most za Lanthierjevo graščino. Prav zaradi mnogih mostov pravijo kraju tudi male oziroma slovenske Benetke. Domačini in prebivalci okoliških vasi pa Vipavi še danes radi rečejo kar trg.

Po ogledu mesta smo se zapeljali do gostilna in picerije, kjer so nam postregli s kosilom, ki smo ga, po naših merilih, ocenili za zelo dobrega.

Časovnica

9.00	Odhod iz Ljubljane
10.30	Prihod Vipavski Križ (90 km)
10.30	Ogled Vipavskega Križa 1.15 ura
11.45	Odhod
12.00	Prihod k izviru Hubelja
12.30	Odhod in ogled fužin
13.00	Odhod iz fužin
13.20	Ogled sarkofagov pokopališče Vipava, Goriška cesta 37
14.00	Prihod Vipava na trgu pri Marjanci in ogled Vipave 1 ura
15.20	Odhod Vipava
15.40	Kosilo in druženje
18.00	Vrnitev v Ljubljano

Kontaktne podatke lahko pridobite na: drago.sotlar@t-2.net ali na 041 755 043